

CIRCUMSTANS PECCATUM HEB 12, 1. CRITICA TEXTUS

STATUS QUAESTIONIS

„Itaque et nos tantam habentes inpositam nubem testium deponentes omne pondus et circumstans nos peccatum (*kai ten euperistaton hamartian*) per patientiam curramus propositum nobis certamen”¹. In interpretatione huius versiculi difficultates haud parvae occurrunt quae iam ab antiquitate usque hodie ansam multarum controversionum exegeticarum dederunt. Difficultates illae ex diversis fontibus proveniunt quarum principaliores sunt: densitas idearum, multae metaphorae², et praesertim *hapax legomena*³ et lectiones variantes. Duo tamen problemata textualia simul et exegetica momento et actualitate prae caeteris praeeminent nempe modus interpretandi vocabularum: 1° *euperistaton* et 2° *hamartian*. De primo vocabulo non sine ratione scripsit J. Moulton⁴ „bene notam crucem” exegetarum esse. P⁴⁶ praebens nobis aliam lectionem nempe *euperispastos* indicat possibilitatem novae solutionis⁵. Recenter P. A. Vaccari non solum accepit lectionem variantem P⁴⁶, sed etiam loco lectionis receptae *hamartia* proposuit coniecturam *apartia*⁶. In decursu inquisitionis discutientur duo illa problemata.

---

¹ Cf. J. Wordsworth, H. J. White, *Novum Testamentum Domini Nostri J. Christi latine*, Oxonii 1913, t. II, p. 753.

² Metaphora nubis et cursus agonalis.

³ *Nefos hapax leg.* in N. T., *ogkos hapax leg.* in tota Biblia, *euperistatos* extra hunc locum non invenitur in S. Scriptura.

⁴ *A Grammar of New Testament Greek*, Edinburgh 1929, t. II, p. 282.

⁵ Cf. F. G. Kenyon, *The Chester Beatty Biblical Papyri*, fasc. III. Supplement: *Pauline Epistles*, London 1936, p. 46.

⁶ Cf. A. Vaccari, *Per meglio comprendere Ebrei 12, 1*, „Rivista Biblica”, 6 (1958) 235—241. Fusius et profundius exposuit et probavit suam propositionem in articulo: *Hebr. 12, 1: lectio emendatior*, „Biblica”, 39 (1958) 471—477.

1. CONIECTURA APARTIAN

Usque ad saec. XVIII nemo dubitavit de genuinitate lectionis *hamartia*. Exegetae tantum diversis in modis intelligebant sensum huius vocabuli, ipsa tamen lectio ab omnibus tamquam originalis admittebatur. Secundum testimonium J. M. Baljon⁷ primus Markland introduxit coniecturam *apartian*, quam accepit etiam R. Bentley: „lego — scripsit Bentleius — *ten hyper hikanon apartian*, immo potius *euperistalton apartian*.”⁸ Hic est clara allusio ad Schol. *Illiadae* (2, 183), ubi iubetur abicere *chlaina tetragonos*, quae vocatur etiam *chlamys* i. e. vestis longa, densa et ponderosa praesertim militum. Additur statim *apebale de auten dia to euperistalton*. Coniectura ergo *apartia* erat necessaria consequentia coniecturae *euperistalton*; impossibile enim erat concordare novam coniecturam cum vocabulo *hamartia* — J. Moffat⁹, qui in suo commentario citat opinionem Bentlei, non accipit eius sententiam, minime tamen negat eius probabilitatem.

Recenter P. A. Vaccari renovavit iterum illud problema et novis argumentis probare conatus est. Argumenta eius in duo genera dividi possunt: argumenta negativa i. e. difficultates occurrentes contra lectionem *hamartian* et argumenta positiva nempe rationes probantes coniecturam *apartian*. In nota critica sui commentarii ad Hebreos breviter tantum innuit hanc argumentationem: „*apartian* per contextum; et peccatum quod hic est extra locum”¹⁰. In articulis supra citatis fusius exposuit suam sententiam: peccatum de quo sermo est in Heb 12, 1 natura sua, seu per antonomasiam est peccatum grave, quod omnino a cursu retrahit, auctor epistolae autem iubet deponere id, quod currentem retardare posset; lectio *hamartian* abrumpit lineam metaphorae. In initio capituli sexti (6, 1—3). — secundum A. Vaccari est oratoria praeteritio unius (dicendi de peccatis) et transitio ad alterum (dicendum de perfectione christianorum) et esset contra propositionem scriptoris (et hoc faciemus 6, 3) sub finem epistolae sermonem inicere de peccatis exuendis. Nova lectio *apartian* optime concordat cum contextu et eleganter continuat metaphoram agonis. Tamquam argumenta affirmativa citat A. Vaccari ex LXX, ubi *apartia* errore scribarum quinque locis in *hamartia* corrupta est. Magna similitudo litterarum *m* et *p* et frequens usus vocabuli *hamartia* in Novo Testamento hanc possibilitatem corruptionis augent¹¹.

⁷ *Novum Testamentum Graece*, Groningae 1898, p. 639 in nota critica ad Heb 12, 1.

⁸ Citatum desumpsi ex commentario J. Moffat, *A critical and exegetical Commentary on the Epistle to the Hebrews*, Edinburgh 1924, p. 195.

⁹ Cf. *ibid.*, p. 195s.

¹⁰ *Lettera agli Ebrei*, p. 376.

¹¹ A. Vaccari, *Hebr. 12, 1: lectio emendatior*, p. 473s.

2. CRITICA CONIECTURAE APARTIAN

Proposita lectio *apartia* multis tamen obnoxia est difficultatibus et argumenta in favorem lectionis receptae maioris sunt ponderis quam argumenta pro coniectura.

a) Genuinitatem lectionis receptae duo praecipua argumenta probant: testimonium omnium codicum, versionum, veterumque Scriptorum ecclesiasticorum et ipse contextus tam praecedens quam subsequens. Lectio proposita non parum mutat sensum versiculi, ideoque impossibile videtur, ut a nullo ex testibus extantibus praebetur. Licet hic citare verba ipsius A. Vaccari¹²: „In N. T. ob multitudinem et antiquitatem testium vix unquam accidit, ut genuina lectio ab uno vel altero teste non tradatur adeoque coniecturae ullus sit locus“. Exempla corruptionis universalis et permutationis *apartia* in *hamartia* in LXX indicant tantum possibilitatem talis corruptionis et permutationis, non probant tamen simile factum locum habuisse in Heb 12, 1.

b) Argumentum magni momenti pro genuinitate lectionis *hamartia* praebet nobis contextus praecedens et subsequens. Principalis exhortatio nostri versiculi: „cum patientia curramus propositum nobis certamen“, inclusa est inter tria participia ex quibus primum *echontes* et tertium *afontes* includunt rationem, quae in cursu animum dat et cursum excitat¹³. Motivum constituunt exempla ex V. T. sumpta (c. 11) et praesertim excellentissimum exemplum — ipse Christus *archegos kai teleiotes* (12, 2—4). Haec duo participia indicant lineam coniunctionis v. 1 cum capite praecedenti (exempla ex V. T.) et cum versibus sequentibus (exemplum Christi). Participium secundum *apotemenoi* indicat modum se preparandi ad cursum.

Intima coniunctio Heb 12, 1 cum toto capite 11 est clara et ab omnibus admittitur: *nefos martyron* (Heb 12, 1) evidenter alludit ad cap. 11, ubi sermo est de testibus V. Testamenti. Illi testes V. Foederis iam antea certamen fidei persolverunt *martyreistai*. Terminus ille qui quater adhibetur in cap. 11 (11, 2. 4. 5. 39) iungit *martyron* Heb 12, 1 cum cap. praecedenti¹⁴. Hic strictus nexus confirmatur etiam a particula conclusiva *toigaroun*, quae iungit exhortationes v. 1 cum capite praecedenti¹⁵. Persona principalis inter Sanctos V. Legis enumeratos in cap. 11 est Moyses, de quo hagiographus loquitur plus quam de aliis personis et quasi brevem eius biographiam refert (11, 23—30). Etiam

¹² De textu in *Institutiones Biblicae*, Roma 1951⁶, t. I, p. 361.

¹³ Cf. C. H u g h e, *Commentarius in Epistolam ad Hebraeos*, Gandavi 1901, p. 249s. E. R i g g e n b a c h, *Der Brief an die Hebräer*, Leipzig 1913, p. 384.

¹⁴ Cf. E. R i g g e n b a c h, op. cit., p. 384s. H. W i n d i s c h, *Der Hebräerbrief*, Tübingen 1931², p. 108. O. M i c h e l, *Der Brief an die Hebräer*, Göttingen 1949³, p. 287s. H. S t r a t h m a n n, *Der Brief an die Hebräer*, Göttingen 1949⁵, p. 143.

¹⁵ Cf. H. v. S o d e n, *Hebräerbrief*, Freiburg i. B. 1894², p. 92.

in litteraria structura capituli Moyses est in centro, ante eum enumerantur tamquam exempla: una femina (Sara. — Heb 11, 11) et septem viri (Abel, Henoeh, Noe, Abraham, Isaac, Jacob, Joseph — 11, 1—22, post Moysen etiam una femina (Rahab 11, 31) et sex viri (Gedeon, Barac, Samson, Jephthe, David, Samuel — 11, 32). Loco septimi viri paralleli ad catalogum praecedentem tamquam una persona moralis enumerantur prophetae (11, 32). Ex hoc patet auctorem epistolae modo speciali oculos christianorum ad personam Moysis verti voluisse. Ergo secundum intentionem auctoris possumus exemplum Moysis modo speciali vitae christianorum applicare.

Si agitur tamen de contextu subsequenti deest talis unanimitas exegetarum: L. Vaganay¹⁶ iungit cum Heb 12, 1 tantum versum sequentem, a versu autem Heb 12, 3 incipit novam subdivisionem, quam insignit titulo *hypomone*. B. Weiss¹⁷ et F. J. Schierse¹⁸ cum Heb 12, 1 coniungunt duo versicula sequentia et a versu quarto incipiunt novam partem. O. Michel¹⁹ autem et C. Spicq²⁰ considerant pericopam Heb 12, 1—4 tamquam quid unum, quam C. Spicq intitulat: „exemplum Jesu Christi“. Haec ultima divisio est solide fundata; secundum O. Michel totam pericopam in unum iungit metaphora certaminis in stadio. Et revera multi termini hoc indicant: *trechein agona* iam apud Herodotum (8, 102) erat terminus technicus significans „cursus certamen obire“²¹. Titulus Christi — *archegos* (12, 2) secundum C. Spicq²² etiam alludit ad metaphoram certaminis in palestra et est synonymus vocabulorum *prodromos* vel *promachos* nempe Christus comparatur duci et magistro, qui dirigit et viam indicat in cursu vitae. Termini *antikatestete* et *anagonizomenoi* (12, 4), sunt directe desumpti ex vocabulario agonali et militari²³. In expressione *mechris haimatos* est etiam allusio ad metaphoram certaminis in stadio, introducit tamen aliquam permutationem relate ad imaginem cursus nempe christianus comparatur non tam athletae currenti quam potius pugilatori certanti i. e. metaphora cursus permutatur in metaphoram pugilationis²⁴. Pugilatio enim saepe fiebat vul-

¹⁶ *Le plan de l'Épître aux Hébreux*, in *Mémorial Lagrange*, Paris 1940, p. 275.

¹⁷ *Brief an die Hebräer*, Göttingen 1897, p. 314.

¹⁸ *Verheissung und Heilsvollendung. Zur theologischen Grundfrage des Hebräerbriefes*, München 1955, p. 208.

¹⁹ *Op. cit.*, p. 287.

²⁰ *L'Épître aux Hébreux*, Paris 1952³, t. II, p. 382.

²¹ Cf. F. Zorell, *Lexicon Graecum Novi Testamenti*, Parisiis, 1931², p. 21.

²² *Op. cit.*, t. II, p. 386.

²³ Cf. A. Médebielle, *Épître aux Hébreux*, Paris 1938, p. 361. P. Theodorico, *L'Epistola agli Ebrei*, Roma 1952, p. 210.

²⁴ Cf. C. F. Keil, *Commentar über den Brief an die Hebräer*, Leipzig 1885, p. 350. O. Michel, *op. cit.*, p. 295. C. Spicq, *op. cit.*, t. II, p. 390.

neratione, profusione sanguinis, immo etiam morte. Propterea Seneca verum athletam vocat virum, „qui sanguinem suum vidit”²⁵. In hac ultima expressione est etiam allusio ad sanguinosam mortem Christi, qui sustinuit crucem (Heb 12, 2) et sanguine suo emundat conscientias peccatorum (Heb 9, 11—14)²⁶. Ex his clare apparet Heb 12, 1 intime iungi cum 3 versibus sequentibus, qui de exemplo Christi tractant.

Christiani ergo in cursu vitae fidei duo excellentissima exempla habent nempe Jesum Christum et ex „nube testium” V. Testamenti praesertim Moysen. Inter duo illa exempla existit aliqua correlatio²⁷: Moyses deposuit thesauros, bona et gaudia domus Pharaonis (11, 23—26) — Christus deposuit gaudium (12, 2)²⁸; Moyses abiecit temporale emolumentum peccati (11, 26) — Christus suscepit contradictionem peccatorum (12, 3) et cum peccato pugnavit usque ad sanguinem (12, 4); Moyses suscepit afflictionem cum populo et improperium Christi (11, 26) — Christus suscepit crucem (12, 2). Clara est ergo communis idea depositionis, pugnae contra peccatum vel contra peccatores et idea afflictionis. Haec duo exempla sub aliquo respectu similia applicat auctor epistolae ad vitam christianorum. Propterea inter illa duo exempla et Heb 12, 1 existit parallelismus, qui graphice sic illustrari potest:

Contextus praecedens (c. 11, praesertim 11, 23—26)	Heb 12 1	Contextus subsequens (12, 2—4)
Exemplum Moysis	Applicatio exempli	Exemplum Christi
1. deposuit thesauros (<i>thesauroi</i>) Egyptiorum (11, 26)	1. „deponentes omne pondus (<i>ogkos</i>)”	1. deposuit gaudium (<i>charas</i>) (12, 2) ²⁹

Similis permutatio metaphoraе cursus in stadio in metaphoram pugilationis invenitur in 1 Cor 9, 24—27.

²⁵ *Epistola 13* (L. Annaei Senecae ad Lucilium ep. moral, ed O. Heuse), Lipsiae 1914, p. 24.

²⁶ Cf. B. Weiss, op. cit., p. 314. C. Spicq, op. cit., t. II, p. 380.

²⁷ Notandum est quod iam in descriptione exempli Christi Heb 12, 2 auctor alludit ad Nm 16, 37, ubi sermo est de rebellionem peccatorum contra Moysen. Idea comparationis Christi cum Moyse est valde familiaris nostrae Epistolae (3, 1—6). De relatione inter Christum et Moysen cf. E. Testa, *La soteriologia di S. Paolo causa della sua attività*, „Studia Biblica Franciscani Liber Annuus”, VII (1957—1958) 127—140.

²⁸ Vetus lat. in hoc loco legit: „pro tanto deposito sibi gaudio sustinuit crucem”, P. Sabatier, *Bibliorum Sacrorum Latinae versionis antiquae seu Vetus Italica*, Parisiis 1751, t. III—1, p. 929.

²⁹ De parallelismo inter Christum et christianos bene notat A. M. Vitti:

2. respuit temporale emolumentum peccati (<i>proskairon... hamartias apolausin</i> , 11, 25)	2. „deponentes et peccatum (<i>ten... hamartian</i>)	2. sustinuit contradictionem peccatorum (<i>hypoton hamartolon</i> , 12, 3) et resistit adversus peccatum (<i>pros ten hamartian</i>) usque ad sanguinem (12, 4) ³⁰
3. Elegit afflictionem cum populo Dei et improprium Christi (11, 26)	3. „cum patientia (<i>di hypomones</i>) curramus propositum nobis certamen (<i>agona</i>)	3. sustinuit (<i>hypemeinen</i>) crucem (12, 2) ³¹

Parallelismus, ut patet, tam philologice, quam logice evidens est et applicatio vitae christianae clara: sicut Moyses respuit thesauros Egyptiorum et bona et gaudia domus Pharaonis, sicut Christus deposuit a se gaudium suum, ita christiani debent deponere omne pondus i. e. omnia quae impediunt cursum. Christiani, sub influxu exempli Moysis, qui abiecit peccatum et praesertim sub influxu exempli Jesu, qui pugnavit contra peccatum et peccatores, debent pugnare contra peccata usque ad sanguinem. Et sicut Moyses elegit afflictionem et improprium, Christus autem sustinuit crucem, ita et christiani debent patienter currere propositum certamen. In terminis enim *di hypomones*³² et *agon*³³ continetur idea afflictionis, doloris et duri laboris. Si ergo loco *hamartian* poneretur *apartian*, tunc dirumperetur parallelismus et deesset perfecta applicatio exemplorum. Si in exhortatione principali (12, 1) nulla mentio esset peccati, difficile intellectu esset cur auctor in descriptione exempli Christi tam plura de peccato et pugna contra peccatum diceret. Mirum fuisset pro lectoribus epistolae dictum: „nondum usque ad sanguinem restitistis adversus peccatum pugnantes” (12, 4), nisi in exhortatione (12, 1) pugna cum peccato fidelibus imposita fuisset. Lectio ergo *hamartian* stricte coniuncta est tam cum contextu praecedenti, immo etiam ille contextus probat genuinitatem lectionis

„Parallelum igitur in prima parte est inter expoliationem seu ut alibi Paulus aiebat (Phil 2, 7) exinanitionem Verbi Dei et depositionem penes iudeos christianos”. *Proposito sibi gaudio* (Heb 12, 2), „Verbum Domini”, 13 (1933) 157. Cf. etiam J. B. Nisius, *Zur Erklärung von Hebr. XII, 2*, „Biblische Zeitschrift”, 14 (1916—17) 45. Neque tamen Vitti nec Nisius parallelismum hunc ad Moysen extendunt.

³⁰ De hoc parallelismo cf. F. J. Schierse, op. cit., p. 204.

³¹ De tertio parallelismo, sed tantum inter Christum et christianos cf. L. Vaganay, l. c. p. 275.

³² Cf. A. Vaccari, *Hebr. 12, 1: lectio emendatio*, p. 471, nota 2.

³³ Cf. F. Zorell, op. cit., p. 21.

receptae. E contrario lectio *apartian* nullam habet relationem neque ad exemplum Christi neque Moysis.

c) Genuinitatem lectionis *hamartian* probat non solum contextus praecedens et subsequens, sed etiam perfecta concordantia sensus vocabuli „peccatum“ cum metaphora, in qua inseritur: depositio peccati est conditio necessaria ad cursum persolvendum. Imprimis tamen notandum est vocabulum *hamartia* in epistola ad Hebreos specialem aspectum habet. „Peccatum in hac epistola — scribit S. Lyonnet³⁴ — habetur ut „error itinerantis extra viam quo homo viam a Deo indicatam sequi renuit, sicut Israelitae in deserto“. Hic sensus peccati elucet praesertim ex descriptione peccati Iudeorum in deserto, ubi auctor utitur Ps. 95, addit suum commentum et applicat ad vitam novi populi electi (Heb 3, 6—19). Peccatum deserti secundum descriptionem Psalmi est erratio cordis (*planontai te kardia*), (Heb 3, 10) et defectus cognitionis vias Domini (*ouk egnosan tas hodous mou*). Consequentia huius peccati est impossibilitas introeundi *eis ten katapausin* (3, 11)³⁵. In explicatione huius psalmi auctor epistolae loco expressionis „erratio cordis“ et „defectus cognitionis vias Domini“ dicit simpliciter *hamartein* vel utitur verbo *apistia* (3, 16—19): non potuerunt introire propter infidelitatem (3, 19). Christiani etiam sunt in via *eis ten katapausin* (4, 1—11). Exhortat ergo eos hagiographus, ut deponant infidelitatem (3, 12) et recusent peccatum, quae possunt impedire ingressum in *katapausin* (3, 12s). Peccatum ergo christianorum similiter ac Iudeorum in deserto est aberratio a via Domini, aberratio a scopo.

In tali conceptione peccati clara est allusio ad primitivum sensum peccati in V. Testamento. Terminus qui saepissime exprimit ideam peccati in V. Testamento est radix verbi *ht'*, ex quo formatum est substantivum *ht't*, quem LXX in 238 locis vertit per *hamartia*³⁶. *Ht'* in Qual significabat primitive aberrare a scopo et per analogiam aberrare a via, quae ad scopum ducit. „Tota significatio se concentrat circa sensum „aberrare“ sive a fine, sive a via, sive a mediis perveniendi ad finem“³⁷. In sensu religioso autem significat perdere viam virtutis, quae ducit ad Deum.

Similes expressiones possumus invenire in textibus qumranicis ubi intime coniunguntur idea viae vel peregrinationis in sensu morali cum idea peccati et deflectionis vel aberrationis — ut pulcherrime ostendit F. Nötscher³⁸. Vita

³⁴ *De peccato et redemptione*, Roma 1957, p. 87.

³⁵ Cf. G. Castellino, *Libro dei Salmi*, Torino—Roma 1958, p. 688.

³⁶ Cf. G. Quell, *Hamartano...*, in: R. Kittel, *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, t. I, p. 268.

³⁷ Cf. V. Monty, *La nature du péché d'après le vocabulaire hébreu*, „Sciences Ecclésiastiques“, 1 (1948) 99—103.

³⁸ *Gotteswege und Menschenwege in der Bibel und im Qumran*, Bonn 1958. De idea: via — deflectio — peccatum cf. praesertim p. 87—90 ubi citantur multa exempla ex litteratura qumranica cum optimo commentario.

moralis saepe sub imagine viae describitur. Potest esse via bona vel mala, quae vocatur etiam via infidelitatis, iniustitiae vel simpliciter via peccati. Notio viae malae continet in se omnia, quae sunt contra Deum et legem Moysis. Via mala nihil aliud est ac aberratio vel deflectio a via bona et causam huius deflectionis constituit peccatum. Quapropter peccatum nihil aliud est ac deflectio vel aberratio a via vel a scopo. Ex his concludere licet: 1. in textibus qumranicis adest clara coniunctio notionis peccati cum metaphora viae et cum idea deflectionis a via recta. 2. causam huius deflectionis a via bona efficit peccatum et ideo vocari potest aberratio a via bona. Haec affinitas conceptionis viae et peccati in epistola ad Hebraeos ex una parte et in scriptis qumranicis ex altera non est mira, si bene attendatur etiam ad alias similitudines inter illa scripta³⁹.

In nostra epistola peccatum similem habet significationem: peccatum in epistola ad Hebraeos — sicut notat C. Spicq⁴⁰ — est falsus passus in via, aberratio extra viam indicatam. *Hamartia* in epistola ad Hebr. est peccatum proprium itinerantibus, directe oppositum patientiae et perseverantiae, quae est necessaria omnibus, qui volunt consummare iter longum et durum. Articulus (*ten hamartian*) applicatus nomini abstracto indicat quod non agitur de peccato in genere, sed de peccato determinato memorato et noto⁴¹ nempe in nostro casu de incredulitate de qua iam sermo erat in cap. 3. Contextus etiam est similis: cap. 3, 6—19 tractat de peregrinatione populi electi ad *katapausin* in quam non potuit introire propter incredulitatem et exhortat novum populum, ut deponat peccatum et infidelitatem. In Heb 12, 1 sub imagine cursus in stadio etiam sermo est de peregrinatione novi populi, nihil ergo mirum, quod auctor admonet eos peccatum incredulitatis deponere ne impediuntur introire in requiem.

Stricta coniunctio Heb 12, 1 cum capite praecedenti ubi sermo est de fide testium V. Foerderis, indicat etiam quod in nostro versiculo non agitur de peccato in genere, sed de peccato contrario huic fidei. Propterea fere omnes exegetae moderni admittunt in Heb 12, 1 sermonem de peccato infidelitatis esse⁴². Ex his omnibus clare patet, peccatum in Heb 12, 1 similiter ac in Heb 3, 7—19 cum idea viae vel potius cum idea peregrinationis ad finem, coniunctum esse.

³⁹ Cf. Y. Yadin, *The Dead Sea Scrolls and the Epistle to the Hebrews*, Jerusalem 1958, 36—55. Praesertim tamen Cf. C. Spicq, *L'épître aux Hébreux*, Apollos, Jean-Baptist, les Hellénistes et Qumran, „Revue de Qumran”, 1 (1959) 365—390.

⁴⁰ Cf. C. Spicq, op. cit., t. I, p. 285s.

⁴¹ Cf. M. Zerwick, *Graecitas Biblica*, Roma 1955³, p. 47—50.

⁴² „Infidelitas, quia praesentaneum est eius periculum et quia hoc peccatum si admittas, maximum perniciei periculum affert”. A. Bengel, *Gnomon Novi Testamenti*, Tubingae 1742, p. 959s. Cf. etiam E. Riggensbach, op. cit., p. 386. J. Moffat, op. cit., p. 194. C. Spicq, op. cit., t. I, p. 285. P. Teodorico, op. cit., p. 210.

Peccatum infidelitatis apparet tamquam maximum periculum itineris, quod potest non solum causare aberrationem vel deflectionem a via recta, sed etiam potest totaliter avertere a scopo et impedire ingressum in *katapausin*. Peccatum in hoc sensu sumptum pulcherrime concordat cum metaphora cursus in stadio. Sub imagine enim huius metaphorae auctor nihil aliud describit quam viam christianorum ad finem, peregrinationem eorum, duce Christo, ad metam, ad *katapausin*. Periculum infidelitatis imminet etiam novo populo, hagiographus ergo admonet, ut deponant eam ante initium cursus. Lectio ergo recepta optime concordat cum idea principali metaphorae et propterea possumus concludere vocabulum *hamartian* in Heb 12, 1 genuinum esse.

d) Argumentum confirmativum pro genuinitate lectionis *hamartian* possumus etiam deducere ex difficultatibus interpretationis coniecturae *apartian*. Lectio recepta revera — sicut dixit A. Vaccari — abruptit lineam metaphorae; auctor exhortationem suam vestivit imagine (omne onus) pergeret per dictionem propriam (peccatum) ut iterum rediret ad imaginem seu metaphoram⁴³. Hoc est verum, sed notandum est quod usus inserendi nonnulla sensu proprio in metaphoram vel allegoriam sat frequens tam in Novo (Jo 15, 1—6) quam in V. Testamento (Ps 80, 9—13) est⁴⁴. Peccatum in Heb 12, 1 etsi rumpit lineam metaphorae, sensus eius tamen optime concordat cum idea fundamentali metaphorae. Coniectura autem *apartian* e contrario praebet haud parvas difficultates in interpretatione, quia desunt exempla adhibendi *apartia* sensu translato tam in LXX, quam in graecitate profana⁴⁵. Metaphorica interpretatio *ogkos* et *trechein agona* nota erat iam in antiquitate et haec ultima phrasis etiam in N. Testamento (1 Cor 9, 24—26; Ph 3, 12—14; 2 Tm 4, 7), non possumus autem hoc dicere de *apartia*. Quid ergo significat *apartia* sensu translato i. e. in applicatione ad vitam christianam? *Apertia* enim in sensu levis et parvae supellectilis pertinet ad dictionem propriam vocabuli non autem translata.

Concludendum est ergo, quod omnia argumenta tam externa, quam interna simul sumpta videntur cum certitudine probare genuinitatem lectionis receptae *hamartian*.

⁴³ *Hebr. 12, 1: lectio emendatior.*, p. 473.

⁴⁴ Cf. A. Bea, *De Interpretatione*, Roma 1951⁶, p. 457.

⁴⁵ Lexicographi multas indicant significationes vocabuli *apartia* e. gr.: supellex, sarcinae, impedimenta militum, praeda, auctio bonorum, sed non dicunt de usu metaphorico huius vocabuli. Cf. H. Stephanus, *Thesaurus Graecae Linguae*, Parisiis 1829, t. 1—2, p. 1204. M. A. Bally, *Dictionnaire Grec-Français*, Paris 1950¹⁶, p. 205. H. G. Liddel, R. Scott, *A. Greek-English Lexicon*, Oxford 1940, t. I, p. 180.

3. LECTIO P⁴⁶ *EUPERISPASTOS*

Secundum problema tam textuale quam exegeticum Heb 12, 1 provenit ex verbo *euperistaton*. Hoc problema longam habet historiam; iam Patres habuerunt difficultates, quae usque hodie remanserunt.

A. DIFFICULTATES LECTIONIS RECEPTAE *EUPERISTATON*

Nihil mirum est quod iam Patres tam multas difficultates habuerunt in interpretatione vocabuli *euperistatos*, quia est *hapax legomenon* et extra hunc locum non invenitur neque in Biblia neque in graecitate profana, sed tantum in serioribus scriptoribus christianis, qui a hoc loco pendent⁴⁶. Si ergo desunt ulla exempla, impossibile est cum certitudine stabilire sensum vocabuli. Ad vitandam hanc difficultatem Patres ope etymologiae conati sunt sensum vocabuli explicare. Communiter sub influxu J. Chrysostomi *euperistatos* deducebatur a verbo *peristastai*. Dependenter ab eo utrum verbum hoc sumebatur sensu activo vel passivo, tres interpretationes patristicae discerni possunt.

a) Secundum J. Chrysostomum *euperistatos* (passive sumptum) significat: „Facile ad vincendum, facile ad superandum”. „Facile enim possumus superare peccatum”⁴⁷. Hanc interpretationem supponunt etiam lectiones duorum codicum Veteris Latinae (d, e), ubi legitur: „fragile peccatum”⁴⁸. Illa interpretatio, etsi philologice possibilis, non concordat tamen cum contextu. Auctor epistolae enim invocat christianos ad certamen contra peccatum cum omnibus viribus, ad certamen durum et difficile usque ad profusionem sanguinis (12, 4). Non potuisset ergo dicere peccatum facile ad vincendum esse⁴⁹.

b) Secunda interpretatio sumit *euperistatos* sensu activo i. e. „facile circumstetit, facile circumcingit”. Hanc explicationem accipit etiam J. Chrysostomus⁵⁰, Vulgata et versiones copticae. Hic modus explicandi posterioribus temporibus multos habuit fautores et hodie est quasi communis. Secundum E. Riegenbach⁵¹ haec interpretatio optime concordat cum sensu linguae graecae et quadrat cum contextu. Sub influxu F. Bleek⁵² multi moderni accipiunt quod

⁴⁶ Cf. A. Vaccari, *Hebr. 12, 1: lectio emendatio.*, p. 472. A. Médebielle, op. cit., p. 359.

⁴⁷ *Homilia XXXIV in Epistolam ad Hebraeos*, PG 63, 93.

⁴⁸ Cf. P. Sabatier, op. cit., t. III—1, p. 928. H. C. Hoskier, *A commentary on the various readings in the text of the epistle to the Hebrews in the Chester-Beatty Papyrus P⁴⁶*, London 1938, p. 32.

⁴⁹ Cf. E. Riegenbach, op. cit., p. 387.

⁵⁰ „...ten eukolos periistamenen hemas” PG 63, 93.

⁵¹ Op. cit., p. 387.

⁵² *Der Hebräerbrief*, Elberfeld 1868, p. 457.

euperistatos alludit ad vestimentum longum et ponderosum quod circumcingit athletam et potest impedire in cursu, propterea ante illum deponendum est⁵³. In sensu morali similiter circumscissit et impedit peccatum.

c) Alio modo vocabulum *euperistatos* explicat Theodoretus⁵⁴; secundum eum peccatum vocatur *euperistaton*, quia „facile contrahitur, facile gignitur”. Hanc facilitatem peccandi explicat Theodoretus inclinatione et promptitudine sensuum humanorum ad malum. Interpretatio S. Ephraemi⁵⁵ non est clara, sed videtur quod etiam ille hoc sensu vocabulum *euperistatos* explicabat: „peccata quae quotidie patrata sunt, ut in delictum nos inducant”. In fine saeculi praeteriti interpretationem Theodoreti renovavit J. Panek⁵⁶ coniungens eam cum interpretatione J. Chrysostomi: „hinc tropice *hamartia euperistatos* est peccatum facile nos seducens quod enim nos cingit undique et circumdat, facile nos seducit et abripit”.

d) Theophilactus⁵⁷ addit quartam interpretationem: vocabulum *euperistatos* deducit ex verbo *peristasis*. Peccatum dicitur *euperistatos*, quia facile premit et minatur, quia est periculosum. Interpretationem Theophilacti accepit etiam A. Bengel⁵⁸.

e) Difficultates circa interpretationem vocabuli *euperistatos* quas habuerunt Patres et exegetae seriores remanserunt usque hodie. Etsi communiter accipitur secunda interpretatio S. Chrysostomi, multi tamen exegetae censent sensum verbi *euperistatos* clarum et certum non esse. Sic secundum E. Riggenschbach⁵⁹ et C. Spicq⁶⁰ impossibile est cum certitudine stabilire sensum lectionis *euperistatos*, B. F. Westcott⁶¹ autem sensum vocabuli vocat dubium.

B. ARGUMENTA PRO LECTIONEM *EUPERISPASTOS*

Novam lucem in hac difficilima quaestione affert nobis lectio P⁴⁶ *euperispastos*. Sensus huius vocabuli faciliter stabiliri potest, quia exempla huius verbi vel saltem eius radicis sat plura inveniuntur in graecitate profana, biblica et

⁵³ Cf. E. Riggenschbach, op. cit., p. 387. C. Hughe, op. cit., p. 250. O. Michel, op. cit., p. 289.

⁵⁴ *Commentarius in omnes S. Pauli Epistolas*, PG 82, 769.

⁵⁵ *Commentarii in Epistolas D. Pauli nunc primum ex armenio in latinum sermonem a P. Mekitharistis translatis*, Venetiis 1893, p. 236.

⁵⁶ *Commentarius in Epistolam ad Hebraeos*, Oeniponte 1882, p. 202.

⁵⁷ *Expositio in Epistolam ad Hebraeos*, PG 125, 368.

⁵⁸ Op. cit., p. 959.

⁵⁹ Op. cit., p. 386.

⁶⁰ Op. cit., t. II, p. 385.

⁶¹ *The Epistle to the Hebrews*, London 1906³, p. 399.

patristica. Adiectivum *euperispastos* provenit a verbo *perispao*⁶², quod duplicem habet significationem: 1° circumdetraho, aliorum traho, distraho et 2° avertō, divertō⁶³. In graecitate hellenistica erat saepe in usu metaphorico in sensu distrahere, avertere, divertere⁶⁴.

a) In frequenti usu erat adiectivum verbale cum *a* privativa (*aperispastos*). In LXX, ubi bis occurrit, notatu dignum est locus Sap. 16, 11: „*aperispastoi genontai tes ses euergesias*“. *Aperispastos* adhibetur hic in sensu exclusionis, eliminationis⁶⁵. In N. Testamento vocabula ex radice *perispao* etiam bis occurrunt (Lc 10, 40; 1 Cor 7, 35); in 1 Cor 7, 35 adverbialiter adhibetur: „...*alla pros to euschemon kai euparedron to Kyrio aperispastos*“. S. Hieronymus⁶⁶ secundum primam significationem radicis vertit adverbium illud: „sine ulla distractione“. Translationem Hieronymianam accepit etiam Beza⁶⁷. Aliam tamen versionem proponit W. Bauer⁶⁸ nempe „sine deflexione“ (ohne Ablenkung). Haec translatio bene consonat cum significatione verbi *perispao* et concordat etiam cum contextu. Paulus dicit de incommodis et periculis matrimonii, quae possunt aliquo modo saltem partialiter deflectere hominem a totali servitio Dei et convertere ad mundum et ad alium hominem (1 Cor 7, 32—35). In graecitate profana usus adiectivi *aperispastos* est etiam sat frequens; in simili contextu ac S. Paulus, utitur adiectivum *aperispastos* Epictetus⁶⁹: Cynicus debet se abstinere a matrimonio, ne ulla re deflectatur et avocetur a ministerio Dei. Hic etiam *aperispastos* continet potius ideam deflexionis et aversionis quam distractionis. *Aperispastos* sensu passivo — ut in exemplis supra notatis — occurrit saepe etiam apud Polybium⁷⁰.

Adsunt etiam exempla in graecitate profana et patristica, ubi *aperispastos* active adhibetur. Sextus Empiricus⁷¹ proponendo theoriam psychologiam

⁶² Cf. F. Zorell, op. cit., p. 140. F. W. Beare, *The text of the epistle to the Hebrews in P⁴⁶*, „Journal of Biblical Literature“, 63 (1944) 391.

⁶³ Cf. H. G. Liddel, R. Scott, op. cit., p. 1586.

⁶⁴ Cf. G. Zuntz, *The Texte of the Epistles. A disquisition upon the Corpus Paulinum*, London 1953, p. 27.

⁶⁵ A. Vaccari vertit: *e cosi venissero esclusi della tua beneficenza*; E. Osty: *ils ne fussent exclus de ta bienveillance*, *Le livre de la Sagesse*, Paris 1950, p. 99.

⁶⁶ *Adversus Jovinianum* 1, 13, PL 23, 242.

⁶⁷ Cf. J. Wordsworth, H. J. White, *Novum Testamentum*, t. II, p. 214 in apar. crit.

⁶⁸ *Griechisch-Deutsches Wörterbuch*, Berlin 1958⁵, p. 166.

⁶⁹ *Dissertationes ab Arriano digestae*, III, 22, 69 (ed. H. Schenkl), Lipsiae 1916, p. 306.

⁷⁰ *Historiae*, II, 20, 10 (ed. J. Büttner-Wobst), Leipzig 1905, t. I, p. 148.

⁷¹ *Adversus dogmaticos*, I, 176, 181 (ed. H. Mutschmann), Lipsiae 1914, t. II, p. 42s.

Stoicorum de perceptione, utitur saepe phrasi *aperispastos fantasia*. Ut patet ex contextu *aperispastos* sumitur sensu activo: imaginatio vel phantasia, quae non distrahit observatorem⁷². Evagrius⁷³ admonet monachos, ut quaerant loca privata, secreta et *aperispastous* i. e. loca quae non distrahunt. Speciali attentione dignus est textus Leontii Neapolitani⁷⁴, qui, tractans de cursu vitae monachorum, alludit ad metaphoram cursus. Leontius coniungit adiectivum *aperispastos* cum substantivo *peirasmos* et adiectivum sumitur certe sensu activo: „tentatio quae non distrahit”. In hac descriptione, ut recte notat G. Zuntz⁷⁵ — auctor indicat ipsam essentiam peccaminosae tentationis, quae non tantum potest distrahere sed etiam avertere a fine.

Nunc transeamus ad nostrum vocabulum *euparispastos* i. e. sine *a*-privativa et cum praefixo *eu*, quod habet sensum contrarium *a* privativae et addit significationem facilitatis⁷⁶; in tali constructione *euperispastos* potest significare „facile distrahit, facile avertit”. Hic sensus adiectivi *euperispastos* confirmatur etiam a textibus: Epictetus⁷⁷ tractando de prohibitione matrimonii apud Cynicos scribit: *peri ton koinon gamon kai euperispaston* i. e. de matrimoniis communibus et facile distrahentibus. In manuscriptis Epicteti invenitur lectio *aperistaton*⁷⁸ sed correctura H. Schenkl in *euperispastos* est necessaria⁷⁹. *Euperispastos* in eadem forma ac in P⁴⁰ invenitur certe apud Evagrium⁸⁰, qui in exhortatione ad monachos dicit: *trofon bracheon antechou kai eukataironeton me pollon kai euperispaston*. Sensus huius admonitionis est clarus: cibus nimius et pretiose exaratus potest faciliter distrahere eremitam et avertere eum a fine⁸¹. Ex textibus superius allatis clare patet quod *euperispastos* significat: facile distrahit, facile avertit (facile distrahens, facile avertens).

b) Applicando nunc hunc sensum adiectivi *euperispastos* ab Heb 12, 1 clare elucet eius concordantia, tam cum vocabulo *hamartia*, quod fusius describit, quam cum contextu proximo et remoto. Peccatum in nostra epistola — sicut iam dictum est — significat aberrationem a scopo, vel a via a Deo indicata et in Heb 12, 1 sermo est de peccato infidelitatis. Descriptio huius peccati

⁷² Cf. G. Zuntz, op. cit., p. 27.

⁷³ *Tous oun idious kai aperispastous dioke topous me deliasses eichon auton. Rerum monachalium rationes*, III, PG 40, 1257.

⁷⁴ *Vita S. Symeonis Sali Confessoris*, PG 93, 1700.

⁷⁵ Op. cit., p. 27.

⁷⁶ Cf. F. Blass, A. Debrunner, *Grammatik des neutestamentlichen Griechisch*, Göttingen 1954⁹, p. 77.

⁷⁷ Op. cit., t. III, p. 22, 76.

⁷⁸ Apographa codicis Saibantini habent lectionem *aperispaston*. Ibidem, in nota critica.

⁷⁹ Ibidem, 308 in nota critica. Cf. G. Zuntz, op. cit., 27.

⁸⁰ PG 40, 1253.

⁸¹ Cf. G. Zuntz, op. cit., p. 27.

tamquam faciliter distrahentis vel potius faciliter avertentis optime concordat cum idea peccati infidelitatis. Infidelitas enim — secundum epistolam ad Hebraeos — efficit, ut christianus desciscat a Deo vivo (3, 12) i. e. aliis verbis avertit se a Deo. Consonat etiam cum idea metaphorae cursus in stadio. Hagiographus iubet deponere „omne onus , quod potest cursum retardare, sed praesertim peccatum, quod potest non tantum retardare sed etiam eliminare de via et faciliter avertere a meta. Hic sensus adiectivi *euperispastos* quadrat quoque cum idea principali totius epistolae. Iam recte animadvertit E. Käsemann⁸² peregrinationem populi Dei motivum fundamentale epistolae ad Hebraeos esse. Secundum T. Preiss⁸³ epistola nostra potest intitulari „populus Dei in itinere“. C. Spicq⁸⁴ autem viam terrestrem fidelium vocat perpetuam peregrinationem. In hac luce clare patet in Heb 12, 1 sub imagine cursus in arena brevissimum compendium ideae principalis epistolae contentum esse. Sicut in peregrinatione populi electi, ita etiam in peregrinatione novi populi maximum periculum est peccatum infidelitatis, quod non tantum distrahit in itinere, sed etiam totaliter avertit a meta eliminat ex itinere et separat a populo Dei peregrinanti⁸⁵. In luce ergo ideae centralis epistolae, quae in nostro versiculo synthetice sub imagine cursus agonialis continetur, lectio P⁴⁶ accipit novam suam confirmationem. Nova lectio *euperispastos* aufert difficultates lectionis receptae *euperistatos*⁸⁶ et in clara luce ponit exhortationem auctoris epistolae ad pugandum contra peccatum quod facile avertit a Deo.

CONCLUSIO

His omnibus rite perpensis concludere licet: retinenda est lectio *hamartia* tamquam certa. Genuinitatem huius lectionis probant testimonia externa, contextus proximus et remotus. Lectio P⁴⁶ probabilior videtur quam lectio recepta, aufert enim difficultates exegeticas, optime concordat cum vocabulo *hamartia*, quadrat cum contextu proximo et remoto et propterea cum F. W. Beare, G. Zuntz, A. Vaccari et contra P. Benoit⁸⁷ accipi potest. Versus ergo noster, accepta lectione varianti P⁴⁶ ita verti potest: Itaque et nos tantam habentes impositam nubem testium, depositis omni pondere et peccato, facile avertenti cum patientia curramus propositum nobis certamen⁸⁸.

⁸² *Das wandernde Gottesvolk*, Göttingen 1939, p. 5—58.

⁸³ *La montagne de Sion. Hébreux*, 12, 18—24, „Etudes Théologiques et Religieuses“, 24 (1949) 123.

⁸⁴ Op. cit., t. I, p. 270.

⁸⁵ Cf. E. Käsemann, op. cit., p. 25 ss.

⁸⁶ De problemate quomodo et quando facta est corruptio cf. G. Zuntz, op. cit., p. 27.

⁸⁷ *Le codex paulinien Chester-Beatty*, „Revue Biblique“, 46 (1937) 66.

⁸⁸ A. Vaccari — accepta coniectura *apartia* et lectione P⁴⁶ — sic vertit nostram phrasim: *deposta ogni cosa pesante e la suppellettile che facilmente distrae per meglio comprendere Ebrei 12, 1*, p. 240.